

ЯКОВЕНКО Роман Валерійович,
кандидат економічних наук,
ЩЕЛЬНИК Олександр Вікторович,
студент 2-го курсу ФЕМ
стац., гр. МЕ-13

РОЗВИТОК ГАЛУЗЕВИХ РИНКІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Стаття розкриває основні чинники формування, функціонування та розвитку галузевих ринків країн світу в умовах глобалізації.

Постановка проблеми та її актуальність. Найяскравішою тенденцією світового розвитку кінця ХХ – початку ХХІ ст. стала глобалізація, яка охопила всі аспекти життєдіяльності людства, та має прояв на економічному, соціальному, екологічному, культурному та інших рівнях. Глобалізація економічного розвитку пов'язана, перш за все, зі зміною форм господарської діяльності країн світу та її окремих суб'єктів. Найбільш яскраво охарактеризував сучасну економіку М. Кастельс, назвавши її інформаційною та глобальною, обумовлену появою глобальної взаємопов'язаної мережі.

Інформаційна, оскільки продуктивність і конкурентоздатність факторів або агентів залежать в першу чергу від їхньої здатності генерувати, обробляти та ефективно використовувати інформацію, що заснована на знаннях. Глобальна, тому що головні види діяльності та їхні складові організуються у глобальному масштабі безпосередньо або з використанням розгалуженої мережі, що пов'язує економічних агентів. Таким чином, головною тенденцією світового розвитку є формування глобальної мережевої економіки, що заснована на інформації та знаннях. Її визначають як середовище, в якому будь-яка компанія чи індивід, що знаходяться в будь-якій точці економічної системи, можуть легко та з мінімальними затратами контактувати з будь-якою іншою компанією чи просто індивідом з приводу спільної праці, торгівлі, для обміну ідеями та ноу-хау чи для задоволення [1].

Сучасний розвиток світової економіки демонструє суперечливі тенденції глобалізації, які призводять до радикальної зміни співвідношення різних секторів і галузей економіки. Посилюється нерівномірність розвитку національних економік, вплив ТНК і глобальних компаній на ринки окремих країн, зростають бар'єри входження фірм до світового економічного простору. За цих умов економіка України характеризується суттєвими диспропорціями в галузевій структурі суспільного виробництва, втратою конкурентних позицій підприємств на агропромислових галузевих ринках, зменшенням частки наукоємної промислової продукції тощо. Забезпечення конкурентоспроможності економіки України неможливе без підвищення питомої ваги високотехнологічних галузей, галузей інформаційних та нанотехнологій, виробництва продукції поглибленої переробки і кінцевого споживання з високою часткою доданої вартості, посилення впливу інноваційної складової розвитку агропромислового комплексу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам економічної глобалізації присвячені роботи відомих зарубіжних та вітчизняних науковців, таких як В. Базилевич, О. Білорус, І. Бураковський, А. Гальчинський, В. Геєць, Н. Гражевська, М. Кастельс, В. Паньков, А. Філіпенко, А. Чухно, Ю. Яковець та інших. Першим проаналізував економічну глобалізацію як суто ринковий феномен Т. Левітт, опублікувавши у 1983 р. роботу „Глобалізація ринків”. Найбільш широко надав характеристику глобальним ринкам та напрямам підвищення конкурентоздатності національних економік в умовах глобалізації М. Портер. Особливості функціонування глобальних ринків стали основою для аналізу стратегічних концепцій діяльності фірм у менеджменті, зокрема у роботах Г. Гольдштейна, А. Інкпена, О. Каніщенко, Д.-Н. Ласку, К. Рамасвані, А. Старостіної, П. Уолтерса, А. Тичинського, Б. Тойна та інших.

Метою статті є дослідження умов формування, закономірностей функціонування глобальних галузевих ринків та аналіз їх сутнісних ознак.

Виклад основного матеріалу. У світлі глобалізаційних викликів і необхідності нового етапу економічного розвитку України підвищується значущість наукового обґрунтування національних галузевих пріоритетів, формування на цій основі ефективної економічної політики, що ґрунтується на теорії промислової організації (теорії галузевих ринків). Складання міжгалузевого балансу виробництва та розподілу товарів і послуг відповідно до системи національних рахунків (СНР), а також порівняння національної статистичної інформації України з міжнародною зумовили необхідність визначення галузей на основі класифікації видів діяльності статистичних одиниць (КВЕД) на вищих рівнях. Це дозволило досліджувати провідні тенденції у світовій економіці, зокрема у сфері послуг, фінансовій діяльності, виробництві нових товарів тощо. Крім цього, в умовах розвитку й глобалізації ринкових відносин виникає потреба в дослідженні діяльності підприємств, які пов'язані як галузевими ознаками, так і ринком, конкурентними відносинами, споживчим попитом, що вимагає теоретико-методологічного аналізу ринкових відносин на рівні галузей економіки, тобто галузевих ринків [3, с. 135-136].

Існують різні точки зору щодо часу формування глобальних тенденцій світового розвитку. А. С. Філіпенко визначає, що на сьогодні склалися два підходи до періодизації економічної глобалізації. Згідно з першим, глобалізація розпочалася ще з періоду Великих географічних відкриттів, а другий підхід пов'язує глобалізацію з економічним розвитком кінця ХХ ст. [4, с. 638].

Кожний галузевий ринок має специфічні ознаки, однак існують спільні риси їх функціонування, зокрема концентрація ринку на рівні галузі, бар'єри входження на галузевий ринок, диференціація продукції, вертикальні взаємозв'язки між фірмами, цінова дискримінація, стратегічна поведінка фірм, тенденції глобалізації тощо. Теоретичне осмислення цих процесів дає змогу розширити та систематизувати напрями ефективного функціонування

й розвитку галузевих ринків і економіки в цілому, визначити напрями регулювання галузевих ринків у сучасних умовах.

Глобальні галузеві ринки – це сукупність відносин між суб'єктами різних країн з приводу виробництва та обміну стандартизованого товару певного виду діяльності на всіх континентах світу, коли будь-які рішення, що приймають компанії на ринку однієї країни істотно впливають на їх позиції на ринках інших країн.

Об'єктивні основи розвитку глобалізаційних процесів були закладені товарно-грошовими відносинами, інтернаціоналізація яких призводить до формування глобальних галузевих ринків. Протягом століть можна спостерігати суперечливі тенденції відособлення економічних суб'єктів та їх поєднання в єдиний ринок. Суспільний поділ праці, процеси спеціалізації та відокремлення товаровиробників приводять до формування ринкових відносин, де конкуренція є стимулом до постійного розширення географічних меж ринків, оскільки зростання обсягів виробництва та капіталу стимулюють пошук нових ринків збуту з метою отримання прибутків. Спочатку ринок вийшов за межі міста та отримав регіональне значення, далі ринкові відносини охопили національний рівень, потім національні ринки стають лише сегментами світових, а сьогодні, внаслідок процесів інтернаціоналізації економіки, компанії сприймають весь світ як єдиний ринок. Рівні глобалізації відображають фактично еволюцію розвитку ринкових відносин: окремих компаній, галузевих ринків, окремих країн та світовий [5, с. 61–62].

Завдяки науково-технічному прогресу відбулися істотні зміни у базових умовах функціонування глобальних галузевих ринків. Емпіричні закономірності у сфері мікроелектроніки та телекомунікаціях на технічному рівні заклали основи інформаційної технології. Різне зменшення витрат на переробку, зберігання та передачу інформації перетворили мікротехнології у завжди готовий для використання ресурс; розширилися можливості використання мікроелектроніки у різних виробках та системах, зокрема автомобілях, медичній техніці, побутовій та промисловій апаратурі, телекомунікаціях. Довгостроковою тенденцією стало безперервне підвищення продуктивності у мікроелектроніці та комунікаційній техніці. Лише за допомогою телекомунікаційної інфраструктури можлива глобальна передача інформації, що закладає основи для переходу до мережевої економіки.

Додатні мережеві зовнішні ефекти можуть бути викликані: прямим фізичним впливом числа покупців на якість товару, що характерні для технологій зв'язку, таких як телефон, телекс, телефакси, мережеві бази даних; необхідністю післяпродажного обслуговування, що залежить від стажу діяльності та розміру сервісної мережі, які, у свою чергу, можуть залежати від числа раніше проданих одиниць товару; непрямою взаємодією з багатьма покупцями, наприклад персональних комп'ютерів, оскільки обсяг та різноманітність програмного забезпечення, що сумісне з даним

комп'ютером, буде зростаючою функцією числа проданих одиниць обчислювальної техніки.

Фактором, що поєднує товари у мережі, є їхня сумісність. Коли споживач оцінює товар вище, за умови, що він є сумісним з товарами інших споживачів, має місце мережева зовнішня сумісність (у німецькомовних країнах – мережевий ефект або ефект мережевої вигоди). М. Кац та К. Шапіро виділяють два головних способи досягнення сумісності: по-перше, прийняття галузевого стандарту, коли для досягнення сумісності продукції декілька фірм повинні діяти спільно; по-друге, на основі створення адаптерів (пристроїв сполучення), коли конкретна фірма в односторонньому порядку робить свій товар сумісним із товаром іншої фірми або групи фірм.

На відміну від мультилокальних галузей, у межах глобальної галузі: конкуренція розгортається між всесвітньою системою виробничих і збутових ресурсів різних мультинаціональних компаній; філіали компанії, що розташовані у певних країнах, можуть спеціалізуватися на виробництві лише певної частини асортименту товарів, обмінюючись з іншими підрозділами системи; компанія може встановлювати ціни в одній країні в залежності від того, який ефект вона хоче мати в іншій країні; цілі отримання прибутків у кожній країні можуть бути різними в залежності від індивідуального впливу на цінову політику, ефективності всесвітньої системи або позиції даного філіалу відносно основного глобального конкурента; стратегія діяльності компанії є централізованою, а різні аспекти оперативної інформації – децентралізованими або централізованими в залежності від ситуації; компанія прагне реагувати на конкретні потреби місцевого ринку, намагаючись уникнути зменшення ефективності глобальної системи в цілому. Глобальне середовище, коли сили глобальної інтеграції потужні, а потреба у локальному реагуванні є невеликою. Від компанії на таких ринках потребується структурна єдність. Така ситуація притаманна ринкам високотехнологічних товарів, де локальні сили не існують або не мають істотного впливу [1].

Проте існують певні суперечності щодо гіпотези всезагальної гомогенізації та стандартизації на глобальних ринках. Зокрема, Ж.-Ж. Ламбен наводить аргументи, які, навпаки, сприяють кастомізації, тобто задоволенню специфічних потреб різних ринків. По-перше, незважаючи на те, що гомогенізація потреб дійсно відбувається, мова йде про лише про „сегменти” споживачів із однаковими очікуваннями, які існують у всіх країнах. Паралельно з цими „всесвітніми” тенденціями спостерігається персоніфікація споживання, внаслідок чого виникають більш різноманітні сегменти, які до того ж істотно відрізняються за рахунок різних культурних та регіональних цінностей у кожній країні. По-друге, багато товарів, які визнані по всьому світу, наприклад, сумки „Louis Vuitton”, фотоапарати „Cannon”, користуються комерційним успіхом, однак не є дешевими. По-третє, не зовсім правильним є твердження, що виникнення ефекту масштабу пов'язане із глобальною стандартизацією, оскільки використання гнучких виробничих систем, що припускають миттєву зміну послідовних операцій та

глибоку спеціалізацію, дозволяє використовувати переваги стандартизації та одночасно задовольняти індивідуальні потреби замовників. По-четверте, неузгодженість технічних умов та стандартів, які діють у різних країнах, змушує фірми виробляти багато варіацій одного й того ж самого товару.

Таким чином, проблема для глобальних компаній полягає в можливості узгодити стандартизацію та кастомізацію товарів, концентруючись на схожих характеристиках ринків, яких, швидше за все, буде ставати все більше, проте враховувати відмінності у культурі, цінностях та перевагах споживачів. У більшості випадків сьогодні, на наш погляд, це пов'язано з тим, що глобальні ринки все ще формуються, проте ця тенденція буде спостерігатися ще достатньо тривалий час.

У багатонаціональному (або багаторегіональному) середовищі сильними є локальні сили, а глобальні – слабкими. Головним фактором успіху на ринку такого типу є адаптація до місцевих умов, тому компанії у кожному новому середовищі обирають новий тип поведінки. До цієї категорії відносяться більшість ринків продуктів харчування, де смаки споживачів та кулінарні традиції є важливими факторами, що визначають переваги та поведінку споживачів.

Висновки. Для глобальних галузевих ринків характерні такі ознаки: продукція галузі продається на міжнародних ринках; компанії обслуговують покупців по всьому світу; конкурентами на всіх великих ринках є одні й ті самі фірми; конкуренція проявляється в глобальному масштабі; стратегічне позиціонування компанії на одному ринку фундаментально впливає на позицію на інших ринках; загальною практикою є створення підрозділів на ринках базування крупних конкурентів; штаб-квартира не залежить від країни базування; ланцюги створення вартості працюють в оптимальних місцях розташування; компанії закупають ресурси по всьому світу; компанії комбінують переваги, що створені на локальних ринках, з тими, які є результатом міжнародної співпраці [2].

Основними чинниками формування глобальних галузевих ринків є: інтернаціоналізація господарського життя, ліквідація відмінностей між країнами у виробництві та розподілі продукції, галузева політика країн щодо стимулювання та ліквідації окремих видів діяльності, виникнення нових ринків, посилення конкуренції, зростаюча економія за рахунок масштабів виробництва, спадні витрати на перевезення та складування, зміни вартості факторів виробництва, послаблення обмежень з боку уряду тощо.

Розвиток глобальних галузевих ринків визначають суперечливі тенденції, які, з одного боку, сприяють стандартизації продукції, посиленню концентрації ринків, збільшенню бар'єрів входження фірм на ринки за рахунок мережевих ефектів, зростанню продуктивності капіталу та збільшенню інновацій. З іншого боку, визначальними для діяльності фірм залишаються національні відмінності між споживачами у різних секторах ринків, гнучкі системи технологій, які дозволяють швидко пристосувати виробництво для індивідуальних потреб покупців, що потребує кастомізації продукції.

Врахування специфічних особливостей глобальних галузевих ринків дозволяє правильно визначити напрями підвищення конкурентоздатності на рівні фірми, галузей та економіки країн.

Список використаної літератури

1. Библиотека Revolution – Allbest.Ru [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://revolution.allbest.ru/economy/00293758_0.html.
2. Студопедия – лекционный материал для студентов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://studopedia.com.ua/1_128546_rozvitok-ukraini-v-umovah-globalnoi-modernizatsii.html.
3. Гражевська Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін / Н. І. Гражевська. – К. : Знання, 2008. – 431 с.
4. Філіпенко А. С. Глобальні форми економічного розвитку : історія і сучасність : монографія / А. С. Філіпенко. – К. : Знання, 2007. – 670 с.
5. Старостіна А. Суперечливі шляхи економічної глобалізації / А. Старостіна, О. Каніщенко // Економіка України. – 2008. – № 5. – С. 58–65.